Joanneke Prenger en Mirjam Zaat

Noodzakelijke aanvulling op bestaande toetsen

Leesgesprekken *in de praktijk*

Foto: Jan Schartman

Door de focus in het onderwijsbeleid op opbrengstgericht werken is ook in het leesonderwijs een sterke nadruk op toetsen komen te liggen. Maar met toetsen krijg je geen volledig beeld van de leesvaardigheid van leerlingen. Leesgesprekken zijn een noodzakelijke aanvulling op bestaande toetsen. In dit artikel vertellen de auteurs wat leesgesprekken zijn, wat ze toevoegen aan toetsen en wat ze in de praktijk opleveren

Wat zijn leesgesprekken

'Leesgesprekken houden me scherp om het boekenaanbod regelmatig te verversen. Iedere klas is anders. Het helpt me om het lezen op de kaart te blijven zetten.' (Janneke Bronkhorst, groep 7)

Leesgesprekken zijn gesprekken over lezen die je als leraar (of andere gespreksleider) voert met individuele leerlingen of met (kleine) groepjes leerlingen. Met deze gesprekken krijgen de gespreksleider èn de leerling zicht op de leesontwikkeling van de leerling. In de gesprekken vertelt de leerling wat hij (graag) leest, hoe hij leest, over hoe hij leert lezen, over hoe de leraar leesonderwijs geeft, en over hoe de leerling dat leesonderwijs ervaart. De gesprekken kunnen eens per (half) jaar gehouden worden, maar ook incidenteel, net wat past bij de school en de leerling(en).

De interactie over lezen staat in een leesgesprek centraal, in een leesgesprek wordt nauwelijks gelezen of voorgelezen. De gespreksleider stelt uitnodigende vragen over lezen in de breedste zin, zoals 'Vertel eens, lees jij graag', maar ook 'Ik ben zo nieuwsgierig…hoe lees je dat? Wat denk je dan?'. Tijdens een leesgesprek is er een boekentafel met boeken uit verschillende genres en ook voor verschillende leeftijden. Deze collectie stimuleert leerlingen om over lezen te praten.

In 2013/2014 zijn door SLO (in samenwerking met basisschool De Gielguorde en Stichting Taalvorming) leesgesprekken met leerlingen opgenomen. De leesgesprekken zijn verzameld op vier basisscholen in Amsterdam, Utrecht en Friesland, met leerlingen uit groep 1 tot en met groep 8. In totaal zijn ruim 90 gesprekken verzameld: met goede en zwakke lezers, met leerlingen die het Nederlands als eerste taal en als tweede taal hebben, met jongens en meisjes, individueel en in groepjes. De gesprekken zijn ontsloten via een website: http://nederlands.slo.nl/leesgesprekken. Op de website zijn complete leesgesprekken te vinden, maar ook beschreven en gesorteerde fragmenten.

Meer informatie dan uit toetsen

'Na het voeren van de leesgesprekken zie ik als kinderen aan het lezen zijn veel sneller welke kinderen even een zetje nodig hebben, wie er bijvoorbeeld gebaat is bij samen lezen.' (Margo Galama, groep 5/6)

De meeste leraren zullen de leesontwikkeling van hun kinderen volgen via leesvaardigheidstoetsen uit het leerlingvolgsysteem of uit methodes. Deze toetsen zijn summatief: je beoordeelt wat de leerling bereikt heeft aan het eind van een programmaonderdeel of bepaalde leerstof. Als je meer informatie wilt over hoe je leerlingen verder kunt helpen kun je beter gebruiken maken van formatieve manieren van evalueren. Bij formatief toetsen ligt de focus meer op het geven van feedback en verbeteringen, een waardevolle manier van volgen in leesonderwijs (Damhuis, 2015). Bij het bedenken van vervolgstappen helpt het om te kijken naar de leerlijnen en de doelen die in een doorgaande lijn van groep 1-8 moeten worden behaald. Waar zit het kind nu? Waar loopt het tegen aan? Wat is nodig om het kind een stap verder te brengen in zijn ontwikkeling? Daarbij kan het gaan om de leeromgeving (andere boeken, rustige plekjes, tijdstippen), uitdagende vragen/opdrachten of een andere rol als leraar. Op de website staat bij elk filmfragment onder het kopje 'onderwijsbehoefte' een voorbeeldsuggestie van zo'n vervolgstap.

De praktijk van leesgesprekken

'Door leesgesprekken ga ik ontdekken dat kinderen echt wel open staan voor lezen. Daar word ik zelf ook enthousiast van. Ik ben nu van plan om zelf ook regelmatig in de klas te lezen uit een kinderboek en kinderen te vertellen wat ik zulke spannende stukjes vond.' (Janneke Bronkhorst groep 7)

De website Leesgesprekken wordt gebruikt door leraren, taalcoördinatoren, PABO docenten en studenten. Een leraar zegt erover: 'Heel informatief, de filmpjes zijn leuk

Foto: Jan Sch

om te zien. Bij het zien dacht ik: 'Zo simpel is het, zo makkelijk. Leuk om kinderen zo te horen praten: waarom hebben we dit niet altijd al gedaan?'

Een recent klein praktijkonderzoek wijst uit, dat leesgesprekken op verschillende manieren gebruikt worden. Twee pabostudenten van Driestar Educatief, Marianne van Sligtenhorst en Annelien Limburg, deden een kwalitatief onderzoek naar de opbrengst van een serie van drie leesgesprekken met kinderen die zichzelf als matige tot slechte lezers zien en lage waardering van lezen als activiteit hadden. Uit het onderzoek blijkt dat alle kinderen na drie leesgesprekken (een daaruit voortvloeiende andere leesactiviteiten) zichzelf zagen als betere lezers en ook voor de activiteit lezen meer waardering hadden: 'Ik begrijp nu wel beter wat ik lees (...) ik weet nu welke boeken ik leuk vind', vertelde een leerling uit groep 6. De leraren en de kinderen begrepen na de leesgesprekken beter waar de hobbels zaten bij het lezen en die varieerden per kind.

Op een school waar al langer met leesgesprekken gewerkt wordt, vertelde een leraar dat ze door het voeren van leesgesprekken voelhorens heeft ontwikkeld en de kinderen observeert: 'Als ik zie dat een kind steeds maar heen en weer loopt en niet kan kiezen, weet ik dat ik even met hem moet praten om te kijken wat het probleem is en samen bedenken we dan hoe het opgelost kan worden.' Ook heeft de school naar aanleiding van leesgesprekken allerlei vormen ontwikkeld van samen lezen, bijvoorbeeld mandjes met verschillende genres boeken waar groepjes kinderen in lezen.

Een andere school combineert de leesgesprekken met een enquête over leesmotivatie en leesvoorkeuren. De resultaten van de gesprekken en de vragenlijsten worden aan de kinderen voorgelegd: 'We gaan met elkaar in gesprek en kinderen kunnen zelf met ideeën komen om het leesaanbod in de klas te vergroten.'

Zelf aan de slag

Leesgesprekken met kinderen leveren veel nuttige informatie op als aanvulling op methodeonafhankelijke toetsen en eigen observaties: een completer beeld van de leesontwikkeling. Probeer het: door met een stuk of drie kinderen een leesgesprek te houden, ontdekt u wat voor uw school de meerwaarde van leesgesprekken kan zijn. Uw leesonderwijs wordt maatwerk, het plezier in lezen en de resultaten gaan omhoog.

plumeau

Ik hou 'm in de lucht en zwaai er een beetje mee.
'Wie weet hoe dit ding heet?'
Een paar vingers gaan de lucht in.
'Een plumeau!!'
'Wie heeft zo'n ding thuis?'
Véél vingers gaan de lucht in.
Ik ben totaal verbaasd. Ik kocht 'm net voor het eerst in mijn leven.
'Die van ons heeft veren in verschillende kleuren,' zegt Joep.
'Jáá!,' antwoord ik, 'Dié wilde ik, maar die had De Blokker niet.'
Ik vertel dat mijn vriend onze discussie heeft gewonnen: we hebben sinds kort een hulp in huis. En die werkt met een plumeau. 'We hadden steeds gedoe over het huishouden.'
Heftig geknik alom. Dat herkennen ze wel van thuis. Als ik de gelegenheid om hierbij aan te sluiten laat gaan, is het een gemiste kans. De sfeer is uitgelaten vrolijk, dus ik durf het aan.
'Bij wie hebben de ouders weleens ruzie over het huishouden?'
Een enorm bulk geluid en commotie gaat door het lokaal. Bij wie niet?!
'Mijn moeder was laatst boos op mijn vader omdat hij de verkeerde bouillonblokjes gebruikte voor de risotto!', vertelt Dewi.
Ik kan het niet centraal houden, overal delen kinderen de meest hilarische voorbeelden met elkaar, het is een feest der herkenning.
'Mijn moeder gaat steeds gillen als mijn vader weer rookt. 'Je stihinkt!' roept ze dan. Zelfs als hij buiten rookt!'
'Mijn moeder zegt vooral: 'ik doe dit, ik doe dit en ik doe dit... en wat doe jij?'
Ik knik en zeg dat dat bij ons precies zo gaat.
'Zijn de moeders nou steeds de zeurpieten...?', vraag ik me hardop af.
Loek concludeert dat zijn moeder op zich wel gelijk heeft, maar dat het wel allemaal op haar manier moet. 'Mijn vader doet ook heel veel goeie dingen. En dat ziet ze niet. Dat zegt hij tegen haar als ze ruzie hebben!'
We dwalen af. Ik krijg nog even het nieuwtje mee dat Reiniers vader acht kilo is afgevallen, 'dat vond 'ie echt nodig.'
Zouden ouders ook maar enig idee hebben hoeveel ik van ze weet? Of zou het andersom zijn en ga ik nog vaker over de tong aan tafel?
We ronden ons plumeaumoment af met de conclusie dat je 'm ook heel goed kan gebruiken om... euh, te interviewen. Of in je oor mee te peuteren. Of iets hoogs mee aan te wijzen. Of te vechten natuurlijk. En de kinderen verzinnen nog veel meer. Het is echt een *multitool*!

Patty Roos is leraar van groep 6 op basisschool De Achthoek in Amsterdam

Joanneke Prenger is taalexpert en leerplanontwikkelaar bij SLO. Mirjam Zaat is directeur en schoolbegeleider bij Stichting Taalvorming.

Bronnen

Damhuis, C. (2015) Formatieve evaluatie in het leesonderwijs. In *Tijdschrift Taal voor Opleiders en Onderwijsadviseurs*, nr 9, p. 38-42

Limburg, A. & Sligtenhorst, M. van, (2016) *[Leesgesprekken]* Bachelorscriptie. Gouda: Hogeschool Driestar Educatief

Kijk op:
http://nederlands.slo.nl/leesgesprekken.